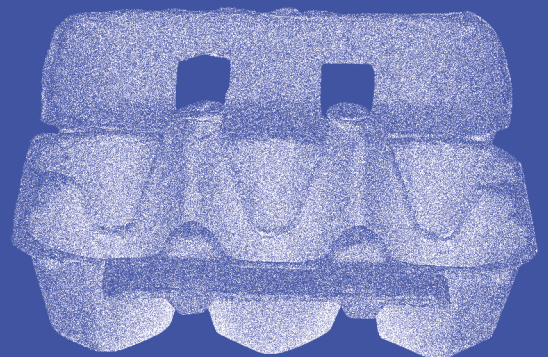
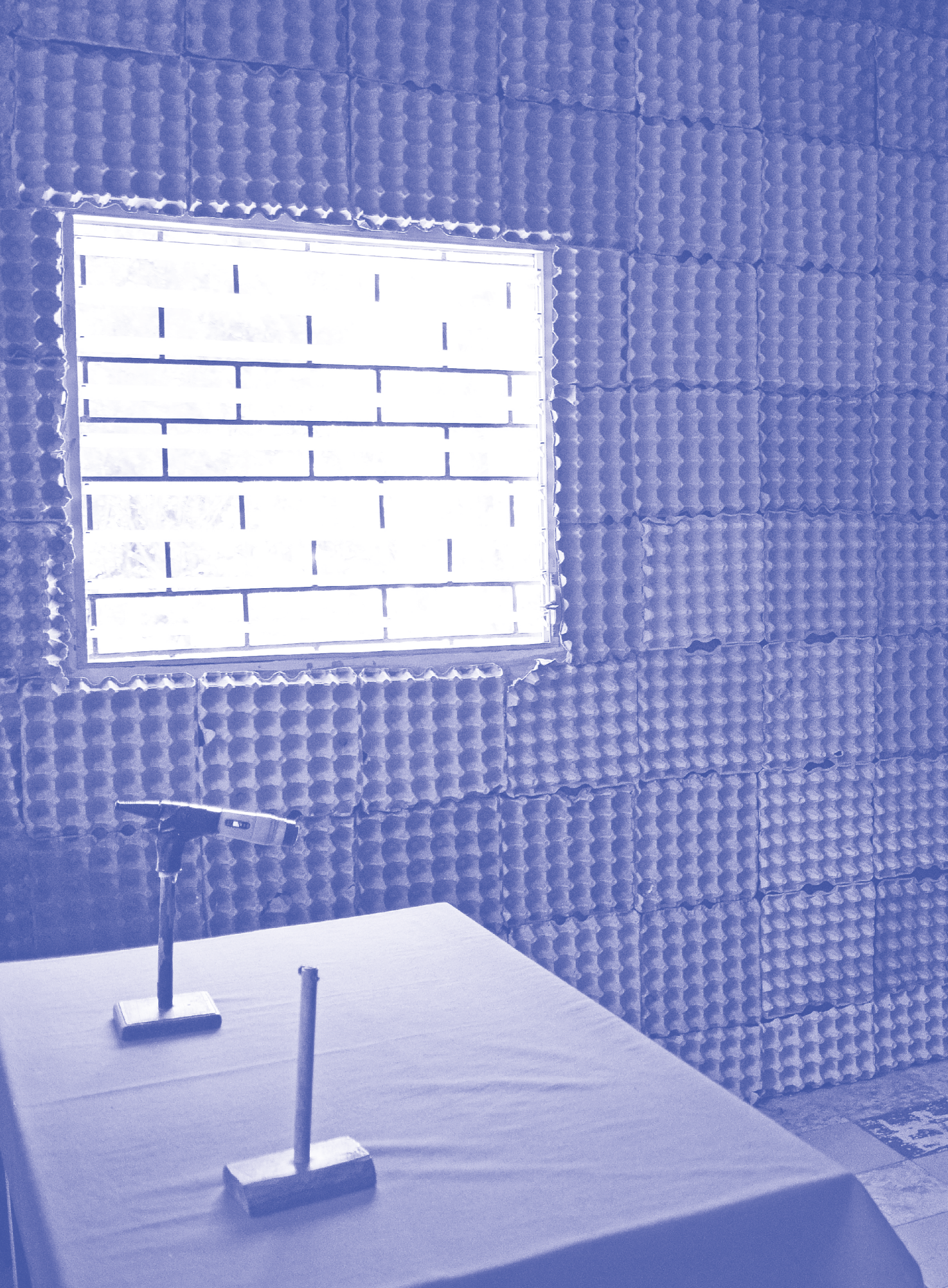

COMUNITATS EN ANTENA

Radiografia de les emissores locals
autogestionades a El Salvador

*Torogoz, ocell nacional
d'El Salvador

EL SALVADOR, ESTAT D'EXCEPCIÓ

La situació a El Salvador és preocupant i alhora, desafiant. La societat civil ens trobem davant un panorama d'incertesa en diferents àmbits. Què ens trobem avui en dia?

Afebliment de la institucionalitat, pèrdua de la democràcia i concentració del poder en la figura presidencial de la república, violentant l'estat de dret i la separació de poders, amb una Assemblea Legislativa i un Òrgan Judicial al servei dels interessos del poder econòmic que representa Bukele.

Les reformes constitucionals que permeten la reelecció presidencial indefinida, l'ampliació a sis anys el període presidencial o l'eliminació de la segona volta en les eleccions presidencials i que les avança per a 2027, signifiquen una greu violació a la constitució i a la ciutadania. Ja que s'estan donant sense cap mena de consulta ni debat amb la societat civil ni dins de la mateixa Assemblea, sent això una característica de les pràctiques de governs autoritaris.

Un règim d'excepció que durant tres anys s'ha tornat norma per a vendre a la ciutadania salvadorena i al món una falsa i insostenible idea de El Salvador com a país segur. La realitat són múltiples i sistemàtiques violacions als drets humans, a les llibertats fonamentals, al degut procés i al principi de presumpció d'innocència. El Règim és una arma que l'estat fa servir per a perseguir i empresonar a crítics i opositors polítics del model de govern, a més, per a criminalitzar a la societat civil organitzada i a les poblacions històricament abandonades per l'Estat. A través del Règim es justifica la barbàrie amb què opera el sistema penitenciari que s'ha convertit en centres de tortura i mort.

A això se suma:

- La militarització dels carrers, la seguretat pública i l'afebliment de la Policia Nacional Civil.
- La Cooptació del Procuradoratge per a la Defensa dels Drets Humans

- L'eliminació del Programa Ciutat Dona i afebliment de l'Institut Salvadorenc per al Desenvolupament de la Dona (ISDEMU)
- La imposició d'un model d'adoctrinament, amb el nomenament d'una militar com a ministra d'educació, que des d'ara mateix ha imposat mesures disciplinàries de tall militar i la prohibició als Centres Educatius sobre l'abordatge de continguts referent a Gènere i diversitat sexual.
- L'afebliment del sistema de salut pública i els massius acomiadaments de personal mèdic, així com en altres institucions del sector públic.
- L'increment a la canastra bàsica, la despulla dels mercats populars i concentració en mans privades, molts dels quals són controlats per la família Bukele.
- El creixement del deute extern
- La permissivitat del model extractivista a favor de les constructores, sector turístic, hidroelèctriques i el retorn de l'amenaça minera amb l'aprovada Llei General de Minería Metàlica el 23 de desembre de 2024, la qual va donar pas a la derogació de la Llei que prohibia aquesta indústria i que va ser resultat d'un llarg, desgastant i dolorós procés de lluita popular.
- La Llei d'agents estrangers aprovada per l'Assemblea Legislativa el passat 20 de maig, que té com a objectius; controlar, criminalitzar i bloquejar la tasca de defensa de drets humans que realitzen les organitzacions socials i espais cívics, robar legalment i atacar a la solidaritat internacional, perseguir, empresonar o obligar a l'exili a les veus dissidents, com, periodistes, activistes, DDHH i organitzacions defensores de drets humans.

Enfront d'aquest panorama es continuen esforços per mantenir i enfortir el treball comunitari organitzatiu de base •

RÀDIOS EN RESISTÈNCIA QUE ARTICULEN COMUNITATS

L'Associació de Radiodifusió Participativa d'El Salvador aplega disset emissores comunitàries que comparteixen el 92.1 de freqüència del dial, i que ara viuen sota l'amenaça de les restriccions a les llibertats del govern de Nayib Bukele

Un acte en record
de les víctimes de
la massacre del riu
Lempa, cobert per
Radio Victoria

La 92.1 no és només una de les freqüències radiofòniques que hi ha a El Salvador. És la que enxarxa i fa possible la comunicació comunitària. Actualment, El Salvador travessa un context de persecució, criminalització i limitació de la llibertat de premsa sota el govern de Nayib Bukele, i en aquest marc es fa difícil imaginar com es pot continuar exercint la tasca periodística.

Les ràdios comunitàries s'agrupen en l'Associació de Radiodifusió participativa d'El Salvador, que nasqué fa 31 anys amb l'objectiu d'unir diferents mitjans de comunicació comunitaris que van sorgir a partir de 1992, quan es va posar fi a 12 anys de guerra civil. El fet de comptar amb una freqüència pròpia permet que les diferents ràdios es donin suport i que puguin continuar emetent.

La 92.1 és, per tant, una freqüència fragmentada que cobreix vora el 80% del territori nacional i mitjançant la qual sonen 17 ràdios comunitàries. D'aquesta manera, si es viatja pel territori salvadoreny, els continguts de la freqüència aniran

responent a la realitat territorial que albergue el lloc en el quals s'estigui.

ARTICULAR-SE DESPRÉS DE LA GUERRA CIVIL

No es pot entendre el sorgiment de les ràdios comunitàries sense la necessitat, posterior al conflicte armat, d'articulació de les comunitats. La guerra civil va començar l'any 1979 i en els primers anys va estar caracteritzada per l'aplicació de la tàctica militar de terra arrasada. Mitjançant aquesta tàctica, l'exèrcit pretenia acabar amb tota possibilitat d'insurgència. L'estratègia consistia en la destrucció de pobles i el desplaçament i expulsió de qui hi vivia. Alhora, es perpetraven massacres com la que va tenir lloc en 1981 al riu Lempa, al departament de Cabañas, que va deixar 200 morts, o la d'El Mozote, al departament de Morazán, que comportar més de 900 morts.

En finalitzar la guerra civil, la majoria de les poblacions que es trobaven a l'exili van poder tornar. Les comunitats es van repoblar i es va haver de refer el territori que havia estat destruït. Va ser

així com algunes comunitats van veure la necessitat de comptar amb mitjans de comunicació propis per poder generar i posar damunt de la taula els seus discursos i la seua realitat. Això es contraposava als mitjans hegemònics que eren propietat del govern d'Alianza Republicana Nacionalista (ARENA) i d'empreses privades. D'aquesta manera, tot i que en origen les 17 ràdios comunitàries que operen actualment a El Salvador van sorgir d'aquell context, el seu naixement no es va donar de forma simultània, sinó que cada una respon a una particularitat concreta lligada al seu territori.

RADIO VICTORIA, RÀDIO EN RESISTÈNCIA

El 1993, la comunitat salvadorenca de Santa Marta, al departament de Cabañas, era considerada per l'opinió pública com un niu de guerrillers. Feia sis anys que la seua població havia tornat de l'exili que havia viscut a Hondures, en un desplaçament que no fou fàcil. Mentre travessaven el riu Lempa per tornar a casa, l'exèrcit va obrir les portes de la

presa de la central hidroelèctrica 5 de Noviembre i els helicòpters de les forces armades van disparar contra la població civil. La comunitat buscava tenir un mitjà per difondre la seua realitat i explicar la massacre del riu Lempa. Es volia, a més, crear una contrahegemonia informativa que poguera combatre el discurs basat en la perillositat que s'havia establert sobre la comunitat.

La idea d'impulsar emissores per recosir el teixit comunitari sorgeix després d'anys d'una guerra civil devastadora

Edilberto morales
responsable de
premsa de Radio
Victoria.

Va ser un grup de joves de Santa Marta qui, prenent d'inspiració algunes ràdios subversives del moment que havien estat funcionant com a mitjà d'informació durant la guerra civil, va impulsar la creació d'un canal d'aquesta mena.

Elvis Zavala és originari de Santa Marta, fa 27 anys que va començar a participar de la ràdio i avui forma part de l'equip de direcció de Radio Victoria. "Volíem difondre les coses bones que estava fent la comunitat, generar una altra imatge sobre nosaltres mateixes", explica. Recorda com en un primer moment la ràdio s'ubicava a Santa Marta i comptava amb un xicotet transmissor de 20 watts, una antena i una vara de bambú on estava col·locada.

Poc després, Radio Victoria es va traslladar a la ciutat de Victoria amb la idea d'expandir-se. De nou van ser els joves els que van prendre la iniciativa, i en molt poc temps la ràdio va començar a rebre cartes d'agraïment de comunitats que ni tan sols imaginava que existien.

**Radio Segundo Montes
és la continuïtat d'una
emissora que durant
la guerra emetia des
de l'exili i s'adreçava
a la comunitat de
Comolacaua**

Bálsamo Radio TV neix el 2005 a la regió dominada per la serra d'aquest nom i ha posat l'accent en les lluites pel dret a l'aigua i la sobirania alimentària

UNA RÀDIO SORTIDA DEL CAMP DE BATALLA

“Soldats, no utilitzen la comunitat Segundo Montes com a camp de batalla”, sonava des dels micròfons de Radio Segundo Montes, que durant la guerra civil emetia des de l'exili a la comunitat de Comolancua, Hondures, tot just abans de tornar a El Salvador. A la regió de Morazán es troba la comunitat Segundo Montes, una comunitat on la guerra civil només havia deixat una casa en peu i que fou repoblada per aquelles persones que tornaren després, quan va acabar el conflicte. La comunitat, que era una població base del Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional (FMLN), havia creat un departament de comunicació social per poder alertar la població si venia l'exèrcit i calia amargar-se, per exemple.

Per arribar a la regió de Morazán des de San Salvador, s'ha de creuar el riu Tórtola, i per tant travessar un dels ponts que va ser anomenat popularment Punto Rojo i que va estar sota control del FMLN durant la guerra civil. Radio Segundo Montes va néixer de les arrels de projectes de comunicació subversius com Radio Farabundo Martí i Radio Venceremos, dos instruments estratègics de propaganda de la guerrilla. Ambdues, emissores clandestines amb una funció principalment propagandística.

Quan la comunitat s'assentà al territori salvadoreny, va continuar amb la seua emissió. D'aquesta forma, la Radio Segundo Montes va reafirmar el seu treball d'acompanyament a la comunitat.

L'AUDIOVISUAL ENTRE LA COSTA I LA MUNTANYA

Entre la part costanera i la muntanyosa d'El Salvador, s'eleva la serralada del Bálsamo, que rep el nom de l'arbre dit de la mateixa manera. Allà es troba una productora que recupera i promou les vivències comunitàries i la vida a la serralada. El seu nom és Bálsamo Radio TV i va néixer el 2005 juntament amb l'Asociación Comunitaria Unida por el Agua y la Agricultura (ACUA) amb l'objectiu d'aplegar les comunitats amb les quals treballava i mantenien aliança, i tenir-hi comunicació.

Des del seu sorgiment, la principal aposta ha estat comunicar les actuacions i les lluites socials que sorgeixen de les comunitats de la serralada. En aquest sentit, les banderes de lluita de la productora sempre han estat el dret humà a l'aigua i la sobirania alimentària, perquè són temes que afecten de primera mà les comunitats. Això ha fet que Bálsamo Radio TV treballés amb l'Asociación de Sistemas Autónomos de Agua Potable y Saneamiento (ASAP), que aglutina totes les entitats que administren sistemes comunitaris d'aigua autònoms a les seues comunitats rurals. A principis del 2019 la ràdio va començar a apostar per la transmissió audiovisual, i així la productora, que es dedica principalment a la producció documental, es va consolidar. Tal com relata Henry Barillas, el seu director, amb el règim d'excepció imposat per Bukele, “la gent no vol eixir a les produccions, i, si ho fa, moltes vegades demana que se'ls distorsione la veu o que no aparega la seua cara”.

Tanmateix, la seua graella informativa comptava fins fa poc amb un programa anomenat *Voces con derechos*, que es coproduïa amb l'ONG Cristosal i que buscava donar assessorament jurídic, orientació psicològica, promoure la memòria històrica i la participació ciutadana. Després de la detenció de la directora de la unitat d'anticorrupció de l'ONG, Ruth Eleonora López, l'organització va anunciar el seu exili a Guatemala i Hondures el passat 17 de juliol a causa de “l'escalada de criminalització de defensores i defensors, la imposició de la Llei d'agents estrangers i la dèbil independència institucional”.

PRÉSTECES QUE MARQUEN LA SUPERVIVÈNCIA

Els projectes de comunicació radiofònics autogestionats han desenvolupat un paper cabdal en com a altaveu de les lluites socials, el foment de l'educació i la preservació de la memòria històrica a El Salvador

Un acte de denúncia de l'impacte en les aigües de la mineria metàl·lica, un dels camps de batalla de Radio Santa Marta.

Les ràdios comunitàries naixen a les comunitats, principalment sota el guiatge de persones que a l'inici no tenen formació periodística però que es formen en aquest àmbit perquè tenen un fort compromís amb la comunitat i amb la realitat social. Per tant, la ràdio conforma el mitjà principal amb el qual la comunitat pot expressar-se i generar el seu propi relat, i té un paper fonamental d'educació.

“Radio Victoria es va anar configurant a mesura que anàvem coneixent la nostra audiència i la comunitat, que demanava espais on poguéssim participar”, assenyala Elvis Zavala, de l'equip de direcció de la ràdio. A Radio Victoria i a la resta de ràdios comunitàries, a l'inici tot el treball era voluntari. Així, mentre aquesta ràdio es desenvolupava de manera informal, van anar sorgint els diferents enfocaments de treball que donen vida al projecte: notícies

diàries, medi ambient, drets humans, gènere, identitat i cultura, i comunicació com a dret humà.

COMUNICACIÓ COMUNITÀRIA I LLUITA SOCIAL

Radio Victoria és un mitjà de comunicació que s'uneix a la gent per lluitar pels seus drets i reivindicar-los. Va tenir un paper fonamental en la prohibició de la mineria metàl·lica al país l'any 2017. A principis de l'any 2005, es va començar a fer ressò de l'arribada d'una empresa minera que es vantava que portaria or i treball. La gent de Radio Victoria va decidir anar més enllà i investigar què volia dir la mineria metàl·lica i com havia afectat altres territoris propers, com Hondures, que ja comptava amb projectes semblants.

És així que es va encetar una campanya anti-mineria que volia conscienciar i educar la població en allò que mai no havia escoltat i que estava posant

en risc el seu territori. Radio Victoria va fer aquest treball sota el guiatge de l'Asociación de Desarrollo Económico Social "Santa Marta" (ADES Santa Marta), que avui en dia continua en la mateixa lluita després que l'any passat s'aprovara, sota el govern de Bukele, la Llei general de mineria, que en permet la reactivació. Però aquesta defensa va tindre costos. Durant anys es van portar a terme assassinats en la comunitat, i es van difondre missatges a la ràdio que amenaçaven de cremar-la, amb conseqüències directes sobre les treballadores. Algunes, com Zavala, van haver d'exiliar-se durant un temps a Equador. "Si callàvem i no dèiem res, haurien guanyat ells", sentència el Zavala.

Malauradament, tot i aquesta lluita, l'any passat, sota el govern de Bukele, es va aprovar la Llei general de mineria, que permet la reactivació d'aquest sector.

**Radio Santa Marta
va ser decisiva en
la campanya que
va culminar amb la
prohibició de la mineria
metàlica al país, que
ara Bukele ha reactivat**

Des de Radio Victoria expressen que, amb el règim d'excepció actual, la situació s'agreuja i les possibilitats de patir presó per part de qui defensa els drets humans s'incrementen. Tanmateix, a la ràdio tenen clar que el treball que fan "és fonamental per

mantenir informada la comunitat ciutadana i perquè participe del mitjà”, que és l’únic en què confia.

FORMACIÓ COMUNITÀRIA

Una de les estratègies amb què Bálamo Radio TV s’ha enfortit ha estat la formació en comunicació que ha impartit a les comunitats que l’envolten de la serralada del Bálamo. Mitjançant aquesta formació, el que es pretén és dotar les comunitats de ferramentes perquè puguen produir les seues notícies i retransmetre-les a la ràdio. A més, compten amb una xarxa de periodistes, majoritàriament dones, que formen part de l’associació de dones de cada comunitat i que reporten les activitats, emergències o denúncies que hi ha a les comunitats.

El director de Bálamo Radio TV, Henry Barillas, explica que en els mitjans de comunicació hegemònics “no es posen de rellevància les estructures i cooperatives que sostenen les comunitats, i tampoc la seua problemàtica”, i que aquesta rellevància “només existeix quan ocorre un fet extraordinari”.

És per això que la ràdio comunitària s’ergeix com un espai perquè les comunitats “plantegen la seua problemàtica, lluites i reivindicacions, però

també les seues alegries”, conclou. Però lamenta que algunes vegades això també ha desembocat en persecucions: per exemple, de les defensores de l’aigua.

L’any 2018 es va dur a terme una forta aposta per la producció audiovisual i la seua difusió a les xarxes socials. Aleshores va sorgir la productora de vivències comunitàries. Per a José Luis, productor i documentalista, el més important són els vincles amb la comunitat, perquè “la gent ens coneix i té ganes de contar les coses”. Així, explica que, “mitjançant el cinema, les comunitats contenen la seua història dins i fora d’El Salvador”. Un dels projectes que han portat a terme recentment és una sèrie sobre una escola tècnica rural, que espera que pugui servir com a forma de difusió de sabers i com a base per a la formació de les persones que es dediquen a l’agricultura.

MEMÒRIA HISTÒRICA AL DIAL

La regió de Morazán, situada a la part nord-oriental d’El Salvador, encara recorda la massacre d’El Mozote, considerada una de les més grans a l’Amèrica Llatina. Han passat més de 40 anys i encara hi ha

Accés a una
xerrada sobre
l’impacte de la
mineria metàl·lica.

Cartells contra el retorn de la mineria metàlica a Santa Marta.

Cada 11 de desembre, l'emissora Segundo Montes cobreix la commemoració de la massacre d'El Mozote, a Perquín, i fa seva l'exigència de justícia

al memorial que es troba a Perquin i en narren la història. Aquest memorial aplega un dispositiu policial a la zona, que està videovigilada.

Cada 11 de desembre, la ràdio comunitària Segundo Montes visita el lloc memorial de la massacre, al municipi de Perquin, i acompanya la commemoració. El mateix lloc continua sent un espai militaritzat i vigilat per l'estat pel pes que té com conservatiu de la memòria de la comunitat. "La ràdio hi va i funciona d'instrument perquè la memòria continue i es mantinga viva", explica el seu director Juan Lucas. Les comunitats continuen exigint justícia als carrers, però també als jutjats. El 2012 la Comissió Interamericana de Drets Humans va emetre una sentència per la qual l'estat salvadoreny era responsable de violacions de drets humans perpetrades per la força armada del país. Tanmateix, des de la comunitat Segundo Montes relaten que encara queden fosses comunes per exhumar i continuen exigint justícia i reparació a un govern que fins ara continua negant l'accés als arxius militars sobre la massacre del 1981.

fosses comunes per exhumar, enfront de les quals l'estat mostra indiferència. Juan Lucas, director de Radio Segundo Montes, juntament amb Óscar Orellana, director de l'Asociación de Radiodifusión Participativa de El Salvador (ARPAS), ens porten

UN PAÍS DE RÀDIOS

Guatemala

1. RADIO GÜIJA

Metapán, Santa Ana

Ràdio comunitària que lluita per la defensa del medi ambient, drets humans i per donar-li veu a les comunitats.

2. RADIO SUMPUL

Guarjila, Chalatenango

Altaveu de les demandes de la seua comunitat

3. RADIO TAZUMAL

Chalchuapa, Santa Ana

Lluita pel dret a la comunicació.

4. RADIO VICTORIA

Victoria, Cabañas

5. RADIO TEHUACÁN

Tecoluca, San Vicente

6. RADIO IZCANAL

Nueva Granada, Usulután

7. RADIO SEGUNDO

Montes: Morazán

8. BÁLSAMO RADIO TV

Zaragoza, La libertad

9. RADIO JUVI:

Ahuachapán, Ahuachapán.

10. RADIO SENSUNAT

Sonsonate, Sonsonate

11. RADIO FONSECA

La Unión, La Unión

12. RADIO LA VOZ DE MI GENTE

Tacuba, Ahuachapán

13. RADIO COPINULA

Guaymango, Ahuachapán

14. RADIO FE Y ALEGRÍA

Coatepeque, Santa Ana

15. RADIO SUCHITLÁN

Suchitoto, Cuscatlán

16. RADIO LA KLAVE

Antiguo Cuscatlán, La Libertad.

Contribueix, juntament amb les comunitats i sectors populars de San Salvador, a la construcció d'una societat justa i democràtica mitjançant la comunicació participativa i alternativa.

17. RADIO JUVENTUD FM

Nejapa, San Salvador

Dins de les 17 ràdios comunitàries hi ha també :
La Radio de Todas, una emissora feminista que no comparteix freqüència perquè és en línia.

També la productora:
ACUDESBAL TV, a Usulután

RADIO SENSUNAT

Radio Sensunat es troba a la ciutat de Sonsonate, al departament que rep el mateix nom. Aquesta ràdio està al districte Santo Domingo de Guzmán, l'únic del país que reivindica el seu idioma ancestral, el nàhuatl, gràcies en gran part a les dones, que són pioneres a rescatar-lo i precursors a revitalitzar-lo. És per això que aquesta ràdio dirigeix el seu treball en la defensa de les comunitats indígenes i en la cura de la mare Terra. A més, fa part de la retransmissió en aquesta llengua perquè vol formar l'audiència en la identitat dels pobles indígenes i en les llengües maternes i ancestrals.

L'any 2000, un grup de joves de Sonsonate lligat al moviment social del departament van veure la necessitat de disposar d'un espai que els permetés difondre els seus interessos polítics i arribar a més sectors de la població. Tanmateix, no va ser fins al 2010 que van passar a formar part de la freqüència 92.1 i que es va consolidar Radio Sensunat. Les reporteres Lìgia Aguiñada i Bessy Ramìrez són les que ara mateix sostenen quasi la totalitat de la programació de la ràdio, una ràdio que també fa una aposta per la formació en termes d'igualtat de gènere i defensa dels drets humans.

RADIO IZCANAL

La llavor de Radio Izcanal es troba als campaments de refugiats, on la comunitat del districte de Nueva Granada, al municipi d'Usulután Norte, en tornar a casa a finals de 1992, va decidir que calia tenir un mitjà de comunicació. En l'exili, les integrants de la comunitat havien treballat en projectes comunicatius de titelles i teatre, però mai de ràdio. Tanmateix, consideraven que la comunicació havia de ser part del procés de desenvolupament de la comunitat i creien que era l'única forma de tenir presència més enllà de la imatge reduïda que podien transmetre els mitjans hegemònics. Ara, el districte de Nueva Granada compta amb una de les ràdios d'investigació més potents del país.

La ràdio aborda principalment temes de salut, educació i medi ambient. Un dels desafiaments que afronta és l'accés a les fonts públiques d'informació, que no estan disponibles, i, si filtren alguna informació a la ràdio, aquesta és reprimida. Radio Izcanal també s'encarrega de la realització de tallers d'alfabetització a les comunitats rurals i d'empoderament dels col·lectius feminitzats. Mitjançant l'experiència de la ràdio, s'ha incrementat la participació de dones com a portaveus de les seues comunitats. A més, constitueix una escola per a la població més jove, que veu en la ràdio un instrument de formació.

ÓSCAR ORELLANA

Director d'ARPAS

**“Amb Bukele, la
possibilitat que les
nostres comunicacions
estiguin intervingudes
està sobre la taula”**

Les 17 ràdios comunitàries que hi ha al país centre-americà s'articulen en l'Associació de Radiodifusió Participativa de El Salvador (ARPAS). Aquesta xarxa s'erigeix com un instrument de comunicació popular fonamental per a la lluita del moviment social comunitari del país. Óscar Orellana n'és el director. Ens reunim amb ell a la tornada d'una concentració contra la mineria metàl·lica per abordar els reptes que afronta la comunicació comunitària sota un règim que ha forçat molts mitjans de comunicació i organitzacions socials a exiliar-se.

De quines formes la comunicació permet a les comunitats aconseguir generar noves narratives?

Les comunitats d'El Salvador han sigut excloses històricament de tots els seus drets bàsics, i el dret a la comunicació no ha estat l'excepció. Per tant, el fet que una comunitat disposi del seu mitjà de comunicació li permet tenir un lloc on pot alçar la veu, denunciar els abusos i expressar les seues disconformitats. Però no només això, ja que també pot expressar les alegries, defensar els seus drets i donar a conèixer les seues preocupacions, lluites i iniciatives. En aquest sentit, la ràdio contribueix a l'articulació de les diferents expressions del moviment social i a la vegada es nodreix del que la població pensa i del que apareix en els diferents programes que s'emeten.

ARPAS retransmet a la ciutat San Salvador. Com articula la informació i la dona a conèixer al centre urbà?

Cada ràdio produeix contingut a la seua Comunitat, i ARPAS la porta a San Salvador. La majoria dels mitjans de comunicació no dirigeixen la mirada a la resta de territoris del país; **només ho fan** quan ocorre alguna cosa extrema. Mitjançant la col·laboració entre les ràdios comunitàries i ARPAS, fem dos butlletins diaris en què es narra la realitat de cada Comunitat, els quals es llancen a l'aire a la capital. Al mateix temps, elaborem un butlletí que s'escolta al mateix temps en tota la xarxa de ràdios. En l'àmbit informatiu, això ens permet tenir una radiografia de tot el que ocorre a El Salvador. A les zones més rurals el que la gent consumeix és la ràdio.

Des de l'inici de l'estat d'excepció, quines dificultats i limitacions travesseu?

Tota aquella persona que és crítica amb el govern de Bukele és titllada d'opositora. Nosaltres defenem els drets humans i, encara que això no vol dir ser a l'oposició, com que el govern ho considera així, som blanc dels atacs. ARPAS està composta per 22 organitzacions del moviment social del país que defensen els drets humans; per tant, els atacs de l'estat també són atacs cap a nosaltres. Per això som assenyalades, qüestionades i atacades al mateix nivell que la resta del moviment social que fiscalitza el poder. També som víctimes constants d'assetjament, senyalament i difamació, i hem estat

“Els grans mitjans no fixen la mirada al territori. A ARPAS fem dos butlletins diaris que expliquen la realitat de les comunitats a San Salvador”

“Hi ha una cultura del silenci, provocada pel mateix estat, producte de les amenaces, la persecució i la violència psicològica que es viu al país”

que les construeix no les podem saber. Són coses que, per transparència democràtica, hauriem de poder conèixer. Si per altres vies aconseguies alguna informació interessant, la resposta del president Bukele és atacar i amenaçar el mitjà de comunicació.

I quines són les repercussions sobre les fonts?

Entre els protocols de seguretat que tenim hi ha el compromís de protegir les fonts de les comunitats, però el que ocorre és que són poblacions xicotetes en les quals abans la gent passava alguna informació però ara el risc és cada vegada més gran perquè tot el món es coneix. Si la ràdio denuncia alguna cosa, probablement s'acabarà sabent qui ho ha contat. Hi ha una cultura del silenci, provocada pel mateix estat, que és producte de les amenaces, la persecució i la violència psicològica que es viu a El Salvador. No és que la gent no vulga opinar, és que la por cada vegada és més gran perquè molta gent ha estat capturada, interrogada i amenaçada.

espiats pel programa Pegasus. Amb el règim de Bukele, la possibilitat que els nostres telèfons i comunicacions estiguin intervinguts sempre està sobre la taula.

Com es pot fer front a tot això per continuar fent periodisme?

Quins efectes té tot això sobre l'exercici del periodisme?

Les conseqüències més grans són sobre la llibertat d'expressió i l'accés a la informació, ja que es vulnera íntegrament el dret humà a la comunicació. Primer cal assenyalar que l'Institut de Accés a la Informació Pública no funciona; per tant, hi ha una gran quantitat d'informació pública a la qual no podem accedir, i això, d'entrada, representa un mur. La comunitat no té accés a la informació pública i, en conseqüència, coses com el cost de les obres que s'estan construint o l'empresa

El que estem fent és articular-nos. Els mitjans de comunicació estem aliant-nos i fent investigacions conjuntes, i compartim tots els materials. L'exclusivitat i la primícia ja no prevalen, sinó que ho fa compartir les publicacions, produccions i fonts perquè tots els mitjans puguin seguir publicant. Continuar fent periodisme també és possible gràcies al compromís i l'entrega de les persones que treballen en les ràdios i per la voluntat que tenim de construir un país millor on es respecten els drets humans. Aquesta mena de treball té a veure amb les lluites socials i amb la comunicació popular.

Un estand de Balsamo Radio TV. Des de l'emissora s'alerta de la creixent por de les seues fonts.

COMUNICACIÓ LLIURE EN RESISTÈNCIA

Les polítiques de persecució de la dissidència impulsades des de la presidència de Nayib Bukele han arrossegat els mitjans comunitaris a un marc de creixent dificultat en l'exercici del periodisme, tant pel secretisme de les fonts oficials com per la por de l'activisme a exercir el dret a la denúncia

“Fins quan durarà tot això?” “Quan es posarà fi a l'estat d'excepció a El Salvador?” Aquestes són algunes de les preguntes que encara no tenen resposta i que omplen d'incertesa les vides de la gent que resisteix al país. Ara, la nova reforma per part de l'Assemblea Legislativa el passat agost dona via lliure a la reelecció indefinida del cap de l'estat (en aquest cas, de Nayib Bukele), preveu l'ampliació del període presidencial de cinc a sis anys i elimina la segona volta de les eleccions presidencials.

I en aquest context l'exercici del periodisme, com el de qualsevol activitat que fiscalitze els poders públics (com les ONG en defensa dels drets humans), se situa en un escenari de por, perill, persecució i exili. Des del març de 2022, sota el règim d'excepció, més de 80.000 persones han estat capturades i

empresonades. La tercera edició de la revista *El Faro* ha estat tota produïda des de l'exili. "No queda cap mitjà de comunicació independent allà; únicament algunes ràdios comunitàries", relaten periodistes que encara es troben al país.

LES NOMBRESES CARES DE LA PERSECUCIÓ

Les ràdios comunitàries donen cobertura informativa a diferents territoris. Per la seua extensió i divisió, la majoria d'aquests territoris estan conformats per comunitats de pocs habitants on és fàcil conèixer-se. Radio Izcanal fa dos anys que treballa en el monitoratge de temes de salut i educació. En la seva feina, ha arribat a posar les fonts informatives en risc. Alcides Herrera, director d'aquest mitjà, explica que una de les ocasions que recorda millor va ser quan faltava medicació al centre de salut de Nuevo Gualcho, com passa en molts altres centres,

La tercera edició de la 'El Faro', un emblema del periodisme crític i independent, s'ha hagut de produir forma del país, des de l'exili

Moltes ràdios comunitàries han millorat l'oferta amb el suport d'ONG, moltes de les quals ara també han entrat a la llista de grups sospitosos

de la repressió i persecució estatal. Sota el règim d'excepció, qualsevol persona pot ser acusada d'un delictes pel qual puga acabar sent empresonada. A l'inici del règim d'excepció, les periodistes de Bál-samo Radio TV narren que, a causa de la por, mesuraven tot el que deien. Tanmateix, en temes com la mineria, respecte als quals el president Nayib Bukele ha anat prenent mesures que en la ràdio es consideren "antipopulars", ja no temen expressar el seu rebuig.

Així mateix, la persecució també es porta a terme mitjançant els poders públics i el fustigament i la persecució digitals. Segons relaten alguns dels periodistes entrevistats, s'han arribat a publicar llistes de periodistes i activistes com a mètode d'assenyallament. L'informe publicat l'any 2023 per l'Associació de Periodistas de El Salvador (APES) assenyala que "el discurs d'odi des del més alt nivell de funcionaris estatals transcendeix l'àmbit de les xarxes socials i es concreta en agressions contra periodistes i comunicadores". En el cas de Bál-samo Radio TV, la irrupció a la casa de la periodista Mónica Rodríguez representa un atemptat que actua de manera allisonadora per a altres ràdios que vulguin ser crítiques.

UNA LLEI QUE TRENCA AMB EL FINANÇAMENT

La majoria de les ràdios comunitàries d'El Salvador operen mitjançant el suport d'una ONG. Aquest format és el que ha permès algunes ràdios acabar amb l'estructura basada en el voluntariat, apostar per equips de més qualitat, formar el personal de les ràdios en temes periodístics i remunerar la feina. Malgrat això, la recent aprovació de la Llei d'agents estrangers assenyala les ONG com a "sospitoses" d'estar al servei dels "interessos que podrien posar en perill l'estabilitat de la nació".

Trencar amb el finançament estranger i fins i tot fiscalitzar els seus pressupostos d'acord amb el registre de l'activitat per a la qual estan destinats és, en definitiva, posar limitacions i fi a una part del finançament. La Llei obliga a inscriure's en el Registre d'Agents Estrangers, i aquest, que depèn del ministre de Governació i Control Territorial, decideix sobre la inscripció, funcionament, sanció i dissolució de les entitats si ho considera convenient. A més, tots els agents estrangers es veuen amb l'obligació de pagar a l'estat el 30% dels fons rebuts des de l'exterior. Per a l'ONG de cooperació per al desenvolupament Perifèries del Món, es tracta d'una "mesura de coacció clara per debilitar la societat civil i organitzada d'El Salvador, i, sobretot, el suport internacional que rep".

el govern va anar a buscar la persona que havia revelat les mancances sanitàries i li va fer la prova del polígraf.

Una situació pareguda viu Bál-samo Radio TV, en la qual les fonts també declinen parlar pel risc que els puga comportar. La gent prefereix no mostrar el rostre o fins i tot que se li module la veu. "En el marc del règim d'excepció, tot el món tem ser exposat", explica Henry Barillas, director de la ràdio, per afegir que el fet que no opinin ja dona "molta informació".

A més, l'accés a les fonts d'informació pública també està restringit. Totes les ràdios comunitàries entrevistades coincideixen a dir que no hi ha fonts obertes disponibles i actualitzades. També que, quan demanen informació pública, es posen en risc, se les qüestiona i se les pot detenir i començar a investigar.

Més enllà d'això, el periodisme salvadoreny pateix l'autocensura. No sols les fonts són víctimes

MÓNICA RODRÍGUEZ

Periodista de Bálsamo TV

“A El Salvador no hi ha condicions per poder fer periodisme amb seguretat”

L'exili de periodistes i defensores de drets humans és habitual a El Salvador. La implantació de l'estat d'excepció ha obert una via per a la persecució, criminalització i empresonament de les veus més crítiques i dissidents respecte al règim. Aquesta situació s'ha aguditzat l'últim any amb l'exili de l'advocada Ruth Eleonora, de l'organització Cristosal, i el de la majoria de periodistes del diari digital salvadoreny 'El Faro'. Entre les pràctiques de persecució i fustigació per part de l'estat, destaca la irrupció arbitrària a les cases de professionals de la comunicació i la confiscació dels seus equips.

La nit del 4 de desembre de 2024 cinc policies van irrompre a la casa teva i del comunicador Steve Magaña. A què responia el registre?

Intentaren llegir l'ordre judicial d'una forma que no es pogués entendre. Després ens digueren que la raó del registre era de reserva total, per la qual cosa no podíem tenir informació del cas: ni qui havia ordenat el registre, ni qui l'havia autoritzat. Reiterades vegades van dir que eren l'autoritat i que per això havíem d'obeir-los i no havíem d'oposar-nos-hi. Més tard va arribar la fiscal amb el rostre cobert. Ens acreditarem com a periodistes i no ens van deixar gravar el registre, fins i tot amenaçant-nos amb la detenció. De fet, demanàrem els seus números d'ONI (números de registre personal) i, tot i que eren visibles, no els poguérem anotar. Sense això, no podíem denunciar.

Què suposa un registre com aquest en mig d'un estat d'excepció?

Aquesta pràctica s'ha portat a terme amb altres periodistes abans i respon a una persecució constant i a una violació de drets humans, sense garanties del degut procés. Això suposa la desacreditació del sistema judicial del país. A Bálamo Radio TV tractem de fer continguts crítics sobre el govern i que defensin els drets humans. També fem seguiment de la lluita contra la mineria metàl·lica al país i donem espai a les demandes, denúncies i reivindicacions del moviment social.

Què es van emportar?

Van començar revisant tots els nostres objectes personals, la qual cosa ens va donar a entendre que buscaven alguna cosa concreta. Finalment, s'emportaren els nostres

ordinadors, els telèfons on hi havia els contactes i les nostres fonts. També tres discos durs amb les nostres investigacions, fins i tot una en curs sobre l'accés de les dones a la terra amb la Fundació Internacional de Mitjans de Comunicació de Dones (IWMF per la sigla en anglès). A més, es van endur totes les memòries USB que teníem i les targetes de crèdit de l'Steve.

Hi ha hagut manera de recuperar tot el que es van quedar?

De moment no. Els ho hem demanat cinc vegades. Anàrem a Fiscalia a donar la cara i a preguntar per què ens investigaven, i el que ens respongueren fou que estàvem sent investigats segons l'article 26 de la Llei de delictes informàtics, és a dir, per revelació indeguda de dades personals. També ens van dir que, en realitat, hauríem d'haver sigut

detinguts, però que això no es va fer gràcies a tota la pressió que va exercir la gent que hi havia for de casa nostra el dia de l'escorcoll. Tanmateix, no pensem que puguem recuperar el material que ens han pres perquè sempre al·legaran que hi ha una investigació en curs. Ara vivim amb la por a ser detinguts. D'ençà d'aleshores ens hem canviat quatre vegades de residència dins del país perquè tenim por d'estar a casa nostra.

Com és la persecució sobre les dones periodistes?

En l'Associació de Periodistes d'El Salvador (APES) hem fet informes on es reflecteix la diferència entre els periodistes i les periodistes. Quan hi ha agressions cap a les periodistes, són més notòries en l'àrea digital, a les xarxes socials, i hi ha una càrrega misògina que no reben els homes. En el cas de les dones periodistes, sempre es parla de violentar els nostres cossos. El temor més gran és que el que es diu a les xarxes que ens volen fer es convertisca en una realitat.

Quines són les principals limitacions que afronta la premsa independent?

Hi ha un centre de monitoratge que registra les agressions a la premsa. No negarem que durant molts governs també n'hi ha hagut, però no ha sigut fins al de Nayib Bukele que les agressions han incrementat en nombre i en intensitat. Hi ha periodistes exiliats perquè consideren que no hi ha les condicions per poder fer periodisme al país. El president constantment deslegitima i fustiga la premsa en xarxes socials.

Per què es vol continuar fent periodisme en aquest context de persecució i repressió?

És important denunciar el que ocorre a El Salvador tot i la por i la incertesa que puguem sentir. Dir les coses, exposar aquest govern perquè es compregui que és autoritari i que el que fa és perseguir la premsa i les defensores de drets humans. Tenim el compromís de seguir treballant en la defensa dels drets humans, i per això ens exposem, perquè volem que se sàpiguen les coses. Denunciar perquè es pugui fer alguna cosa.

“Ens llegiren l'ordre judicial de forma que no es podia entendre i després van dir que la raó de registrar-nos era reservada. No teníem informació del cas”

LA LEGISLACIÓ DE BUKELE CONTRA LES RÀDIOS

La coneguda com a llei d'agents estrangers, impulsada per l'actual govern salvadoreny, té com a objectiu declarat "evitar qualsevol missatge que pugui criticar l'estat o l'ordre social"

Les ràdios comunitàries continuen emetent: la freqüència 92.1 encara està oberta. No obstant això, els intents d'imposar el silenci són nombrosos. La Llei d'agents estrangers (LAEX) n'és un exemple, i d'ençà que es va aprovar el 2025 té com a objectiu evitar "qualsevol missatge que pugui implicar crítica directa a l'estat o a l'ordre social"; també aquells que "inciten la protesta".

Les possibles sancions les marca l'excepcionalitat del règim: la possibilitat de patir empresonament. Tal com expliquen des de les ràdios comunitàries, hi ha una por permanent a l'hora de portar a terme la feina periodística, i cada cop és més freqüent

l'autocensura i l'aparició d'una programació més comercial.

QUÈ DIU LA LLEI?

Segons el redactat, la LAEX s'aprova amb la finalitat de "garantir la transparència en les operacions financeres que les ONG reben de persones o agents estrangers al país". A això se suma l'impost del 30% sobre els ingressos de les organitzacions amb "finalitat política" per les ajudes rebent i l'exempció d'aquesta taxa a aquelles que es dediquen a tasques humanitàries i socials. Amb tot, les organitzacions que tenen finalitat política asseguren que

el que la llei vol és “controlar tota l’ajuda solidària que aplega al país”.

A més, la definició de “finalitat política” queda establerta per l’estat, de la mateixa manera que hi queda allò que es qualifica com a tasca humanitària o social. Tanmateix, els beneficis dels fons de la cooperació internacional no són per a les ONG que gestionen els projectes subvencionats, sinó per a la comunitat en què s’executen. Així, quan es redueixen els fons, l’efecte és principalment per a les comunitats.

Per altra banda, totes les ONG i les associacions que reben fons de l’estranger estan obligades a inscriure’s en el Registre d’Agents Estrangers, i fins que no tenen l’autorització estatal no poden rebre fons. Segons relaten algunes d’aquestes organitzacions que han optat pel Registre, després de 40 dies hàbils de la sol·licitud, encara no tenen resposta, malgrat que inicialment el termini màxim de resposta eren 20 dies. “Estem condemnades a viure en un escenari d’asfíxia i incertesa administrativa”, lamenten.

SANCIÓ ADMINISTRATIVA QUE ABOCA A L’EXILI

L’incompliment de la llei suposa una sanció administrativa de 100.000 dòlars com a mínim i de 240.000 com a màxim. Segons explica Amnistia Internacional, les activitats que donen lloc a la sanció no estan enumerades, la qual cosa obre les portes a “imposicions arbitràries”. Pels periodistes i ràdios comunitàries, aquestes sancions econòmiques són inassumibles i suposarien l’embargament dels seus béns i un deute amb l’estat difícil de pagar. Per tant, recalquen que l’escenari és “d’autocensura i d’intimidació, i es genera una cultura del silenci per por de represàlies”.

Una de les conseqüències directes que ha tingut l’establiment de la LAEX és l’exili de moltes organitzacions i mitjans de comunicació. Tal com apunta l’informe *La curva del silencio: Informe sobre el exilio del periodismo salvadoreño en 2025*, publicat per l’Associació de Periodistes d’El Salvador (APES), entre l’1 de gener i el 9 de juny, 43 periodistes han marxat a l’exili. Pertanyen majoritàriament a mitjans independents que han estat crítics amb el govern de Nayib Bukele. Alguns periodistes comunitàris entrevistats per la Directa prefereixen mantenir l’anonimat per por de represàlies i sostenen que, amb l’amenaça de la llei, “la gent ha preferit exiliar-se, i aquesta és una forma diplomàtica de voler disfressar el que en realitat és la repressió en una dictadura evident”.

A més, les ràdios comunitàries, a diferència dels mitjans independents, que poden publicar des de l’exili, no poden abandonar el país si volen continuar fent periodisme. L’Asociación de Radiodifusión Participativa d’El Salvador (ARPAS) és l’únic mitjà que

Totes les associacions que reben fons de fora del país estan obligades a inscriure’s a un registre i no poden percebre’n fins que no estan autoritzades

La llei imposa sancions inasumibles per a les professionals de la informació, unes multes que Amnistia Internacional, a més, qualifica d’“arbitràries”

Anunci d'una emissió de Radio Segundo Montés per donar veu a la campanya Agua y Suelo para la Agricultura (ASA).

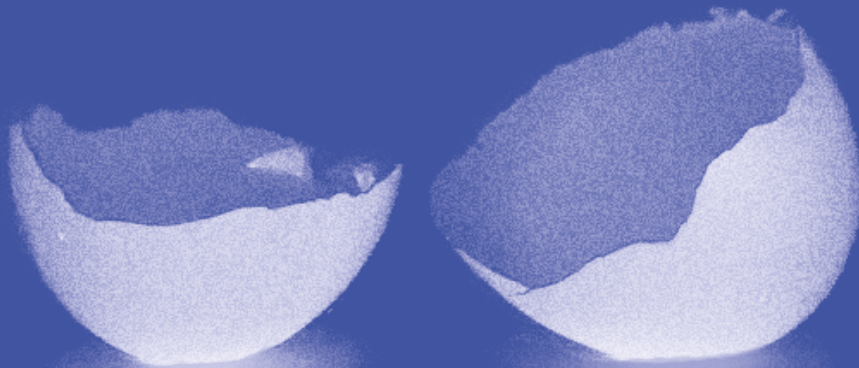
s'ha quedat a El Salvador perquè té una freqüència radiofònica per la qual necessita estar establerta al país si la vol mantenir.

SILENCI IMPOSAT

Com a conseqüència de la persecució, en els darrers temps, les ràdios comunitàries s'han vist obligades a canviar part de les seues programacions. És el cas de Radio Victoria, en què les treballadores han hagut de treure de la programació les campanyes que feien referència a la lluita contra la mineria i la música de caràcter polític. Des de la ràdio, asseguren que “és difícil ser un mitjà de comunicació que denuncia les coses que passen en les comunitats”, i opten per una programació més comercial. Disminueix la violència i assenyalament que pateixen,

però això no vol dir que s'acaben els maldecaps. “Per la nit no es pot dormir pensant en què es farà amb tot això, com se subsistirà”, relata amb preocupació un periodista comunitari.

Segons la LAEX, els temes que no es poden abordar són: denúncies directes cap al govern i les seues institucions, missatges que puguin interpretar-se com a incitació a la protesta, continguts que toquin amb un to crític la mineria o altres activitats prohibides per la llei, i temes relacionats amb la diversitat sexual i els drets humans que no tinguin un enfocament educatiu, respectuós i no confrontatiu. Amb això, les ràdios comunitàries denuncien que la població “ja no pot expressar-se amb llibertat ni denunciar problemes, la qual cosa és un atac directe” a la seva mateixa essència.

EDITA:

PERIFÈRIES

Organització de Solidaritat
Internacionalista

C/ Rubiols, 2. 46009 (València)
Tel.: 963 29 39 04
Mòbil: 607 349 680
periferies@periferies.org

PRODUUEIX:

Directa

LA DIRECTA
www.directa.cat

Riera d'Escuder, 38,
Nau 1, Planta 1
08028 Sants (Barcelona)
Tel. 935 270 982
Mòbil: 661 493 117
directa@directa.cat

COORDINACIÓ DE CONTINGUTS:
CARLA BENITO I MÍRIAM BLÀZQUEZ

TEXTOS I FOTOGRAFIA:
AINHOA LÉRIDA

EDICIÓ DE TEXTOS:
ALBERT ALEXANDRE I ELOI LATORRE

CORRECCIÓ:
JOSEP FERRER

PORTADA I MAQUETACIÓ:
GERARD CASADEVALL

AMB EL SUPORT DE:

**GENERALITAT
VALENCIANA**
Vicepresidència Primera i
Conselleria de Serveis Socials,
Igualtat i Vivenda

**cooperació
valenciana**

Aquesta publicació ha estat realitzada amb el suport financer de la Generalitat Valenciana, el seu contingut és responsabilitat exclusiva de Perifèries del món i no reflecteix necessàriament l'opinió d'aquesta institució.